

ZESZYTY HISTORYCZNE

XVI

PRACE NAUKOWE
AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

ZESZYTY HISTORYCZNE
tom XVI

pod redakcją
ANDRZEJA STROYNOWSKIEGO

Częstochowa 2017

Redakcja

Andrzej STROYNOWSKI (redaktor naczelny)
Norbert MORAWIEC (sekretarz redakcji)
Iwona MATYJA-CHŁAD (redaktor językowy)

Rada Naukowa

Marceli ANTONIEWICZ (Częstochowa), Werner BENECKE (Frankfurt am Oder), Marek CETWIŃSKI (Częstochowa), Jurij ESKIN (Moskwa), Zigmantas KIAUPA (Wilno), Kirył KOCZEGAROV (Moskwa), Robert MAJZNER (Częstochowa), Varfołomij SAWCZUK (Dniepropietrowsk), Evgen SINKEVICH (Mikołajew), Tadeusz SROGOSZ (Częstochowa), Andrzej STROYNOWSKI (Częstochowa), Vratislav VANIČEK (Praga), Aleš ZÁŘICKÝ (Ostrawa), Dariusz ZŁOTKOWSKI (Częstochowa)

Recenzenci zewnętrzni

Bogumiła BURDA (Zielona Góra), Maciej KOKOSZKO (Łódź), Jarosław KITA (Łódź), Igor KRIVOSZEJA (Humań), Olga MOROZOWA (Kijów), Dariusz NAWROT (Katowice), Uładzimir PADALINSKI (Mińsk), Ramunė STUKIENĖ-ŠMIGELSKYTĖ (Wilno)

Redaktor naczelny wydawnictwa
Andrzej MISZCZAK

Korekta
Dariusz JAWORSKI

Redaktor techniczny
Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki
Sławomir SADOWSKI

PISMO RECENZOWANE

Podstawową wersją periodyku jest publikacja książkowa

Adres Redakcji:
42-200 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36a

www.ih.ajd.czyst.pl/ZeszytyHistoryczne.htm

© Copyright by Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2017

ISSN 1898-4630

Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ajd.czyst.pl
e-mail: wydawnictwo@ajd.czyst.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
TRYLOGIA W TRADYCJI HISTORYCZNEJ I LITERACKIEJ	
Євген СІНКЕВИЧ	
«Трилогія» Генрика Сенкевича в польській і українській історіографії	15
Trylogia Henryka Sienkiewicza w polskiej i ukraińskiej historiografii (Streszczenie)	20
The Trilogy by Henryk Sienkiewicz in Polish and Ukrainian historiography (Summary)	21
Anna CZERNIECKA-HABERKO	
„Na tropach Trylogii”. Sienkiewicz i Trylogia w ujęciu Marceliego Kosmana	23
“On the pathways of the Trilogy”. Sienkiewicz and his Trilogy in the approach of Marcelli Kosman (Summary)	35
Mirosław NAGIELSKI	
Kampania korsuńska 1648 r. hetmana w. kor. Mikołaja Potockiego	37
Korsuń Campaign of 1648 (Summary)	56
Maciej FRANZ	
Król Jan Kazimierz Waza w <i>Ogniem i mieczem</i> – prawda czy obraz skrzywiony	57
King John II Casimir Vasa in the novel <i>With Fire and Sword</i> – the truth or the forged image (Summary)	66
Anna KRYSZAK	
Jak Skrzetuski z Małym Rycerzem Zbaraż ocalili, chana i Kozaków porobili... Obraz obrony Zbaraża na kartach <i>Ogniem i mieczem</i> H. Sienkiewicza a badania historyków	67
The story of Jan Skrzetuski and Michał Wołodyjowski who saved Zbaraż, and beaten khan and cossacks. Contrasting the battle picture of siege of Zbaraż in the novel <i>Ogniem i mieczem</i> written by H. Sienkiewicz and historian researches (Summary)	81
Valentin CONSTANTINOV	
Mołdawskie akcenty w Trylogii. (Powiązania genealogiczne Jeremiego Wiśniowieckiego i związek małżeński Janusza Radziwiłła)	83
Moldavian accents in the Trilogy. (The genealogical relationships of Jeremy Wiśniowiecki and the marriage of Janusz Radziwiłł) (Summary)	91

Sławomir AUGUSIEWICZ

- Najazd tatarski na Prusy Książęce w 1656 roku. Sienkiewiczowska
wizja – lokalna tradycja – przebieg – w świetle badań historycznych 93
Tatar invasion of the Duchy of Prussia in 1656. Sienkiewicz's vision – local tradition –
the course of events in the light of historical research (Summary) 105

Tadeusz SROGOSZ

- Postacie szwedzkich dowódców w historiografii Ludwika Kubali 107
The characters of the Swedish commanders in Ludwik Kubala's historiography
(Summary) 119

Andrzej RACHUBA

- Wewnętrzna sytuacja Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach
„potopu” 121
The internal situation of the Grand Duchy of Lithuania in the years of the Deluge
(Summary) 132

Andrzej STROYNOWSKI

- Położenie Litwy w czasach „potopu”. Prawda i fikcja literacka 133
The location of Lithuania during “the Deluge”. The truth and the literary fiction
(Summary) 148

Dariusz ZŁOTKOWSKI

- „Potop” 1655 roku w wymiarze regionalnym, na pograniczu literatury
pięknej i historii 149
The Deluge of 1655 from a regional viewpoint, between history and belle-lettres
(Summary) 170

Łukasz PABICH

- Pokłosie „potopu” czy nagła konieczność? Sienkiewiczowska ocena
twierdzy jasnogórskiej a utworzenie garnizonu „Fortalitium Marianum”
przez króla Jana Kazimierza Wazę w 1657 roku 171
The aftermath of the Swedish Deluge or sudden necessity? Sienkiewicz's assessment
of the Jasna Góra fortress, and the establishment of “Fortalitium Marianum” garrison
by king John Casimir Vasa in 1657 (Summary) 183

Aleksander SMOLIŃSKI

- O micie Kamieńca Podolskiego – ślady Rzeczypospolitej Obojga
Narodów oraz miejsca literackich inspiracji Henryka Sienkiewicza 185
About the myth of Kamieniec Podolski – traces of Polish-Lithuanian Commonwealth
and the places of Henryk Sienkiewicz's literary inspirations (Summary) 201

Tadeusz BUJNICKI

- Postaci historyczne Trylogii w świecie literackiej fikcji 203
The Trilogy's historical figures in the world of literary fiction (Summary) 217

Katarzyna MRÓZ	
Sztuka (nie)przystosowania. Kilka refleksji na temat konstrukcji postaci Bohuna	219
The art of (non) adaptation. A few thoughts about the construction of Bohun (Summary)	233
Barbara SZARGOT	
Jedna za wszystkie. Wszystkie w jednej. (O Anusi Borzobohatej-Krasieńskiej)	235
One for all. All in one. (About Anna Borzobohata-Krasieńska) (Summary)	248
Wiktor WERNER, Adrian TRZOSS	
Krytyka i nawiązanie. Sienkiewicz i współczesna polska literatura fantastyczna z perspektywy internetowych mediów społecznościowych ...	249
Criticism and reference. Sienkiewicz and contemporary Polish fantasy literature from the perspective of web social media (Summary)	261
ARTYKUŁY I ROZPRAWY	
Marek CETWIŃSKI	
Chrzest Mieszka I: przemiany opowieści	265
Baptism of Mieszko I: transformation story (Summary)	275
Barbara KOWALSKA	
O <i>sacrum</i> w rozważaniach historyka	277
On <i>sacrum</i> in the historian's deliberations (Summary)	291
Wojciech SZCZYGIELSKI	
Kontrowersje wokół zasady wyboru członków komisji rządowych (debata parlamentarna: 24 X – 7 XI 1791 r.) – cz. II	293
Controversies over the principle of electing the members of government commissions (parliamentary debate: 24 October – 7 November 1791) Part II (Summary)	314
Andrzej DUBICKI	
Wpływ kongresu wiedeńskiego na sytuację na ziemiach rumuńskich do roku 1830	315
The influence of the Congress of Vienna on the situation in the Romanian Principalities before 1830 (Summary)	333
Robert MAJZNER	
Organizacja Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1944–1945	335
Organization of the Polish Air Forces in Britain 1944–1945 (Summary)	350

ARTYKUŁY DROBNE I MATERIAŁY

Ilona MIKLAS

- Wczesnośredniowieczne grodziska na Wyżynie Krakowsko-
-Częstochowskiej. Zarys problematyki 353
Early medieval burghs of the Kraków-Częstochowa Upland. An outline of the problem
(Summary) 371

Iwona MATYJA-CHŁAD

- Rebelianci przeciw rebeliantom. Wewnętrzny konflikt
Skonfederowanych Stanów Ameryki (1861–1865) 373
Rebels against rebels. The inner conflict of the Confederate States of America
(1861–1865) (Summary) 384

Izabela DUDEK

- Obraz „Innego” w pracy Kazimierza Nowaka *Rowerem i pieszo przez
Czarny Ląd. Listy z podróży afrykańskiej z lat 1931–1936*
na przykładzie Konga Belgijskiego 385
The image of “the Other” in Kazimierz Nowak’s *Rowerem i pieszo przez Czarny Ląd.
Listy z podróży afrykańskiej z lat 1931–1936* (Cycling and walking through the Black
Continent. Letters from the African travel from 1931 to 1936), by the example of the
Belgian Congo (Summary) 399

Mateusz PAWLAK

- Rola sportu w życiu codziennym w niemieckim obozie
koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau oraz jego podobozach 401
Sport as a norm and pathology in the German concentration camp Auschwitz-
-Birkenau and its subcamps (Summary) 413

Mariusz SZCZEPANOWSKI

- Współczesne wizerunki napieczęte parafii częstochowskich 415
Contemporary emblematic seal images of Częstochowa parishes (Summary) 432

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Andrzej STROYNOWSKI

- Michał Kleofas Ogiński. Kilka uwag na marginesie książki Ramunė
Šmigelskytė-Stukienė 435
Michael Kleofas Ogiński. Several marginal notes concerning the book by Ramunė
Šmigelskytė-Stukienė (Summary) 448

Marek CETWIŃSKI

- [rec.] Michał Przeperski, *Nieznośny ciężar braterstwa.
Konflikty polsko-czeskie w XX wieku*, Kraków 2016, ss. 460,
Wydawnictwo Literackie, ISBN 978-83-08-06206-7 449

Andrzej STROYNOWSKI	
[rec.] <i>Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seimelių instrukcijos (1788–1790)</i> , parangė R. Jurgaitis, A. Stankevič, A. Verbickienė, Vilnius 2015, ss. 435	453
Robert MAJZNER	
[rec.] Konrad Paduszek, <i>Zajrzeć do mózgu Lenina. Wywiad II Rzeczypospolitej a postrewolucyjna Rosja</i> , Łomianki 2016, Wydawnictwo LTW, ISBN 978-83-7565-492-9, ss. 608	457
Informacja dla Autorów	467

Wstęp

„Zeszyty Historyczne”, wydawane z inicjatywy pracowników Instytutu Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, są czasopismem naukowym, prezentującym szeroki wachlarz problematyki z zakresu nauk historycznych, obejmującym dorobek od starożytności po czasy najnowsze. Ta rozległość tematyki badawczej widoczna była właściwie we wszystkich dotychczasowych tomach, z wyjątkiem XI i XII, które były w całości poświęcone polskiej emigracji w XVIII–XX wieku (t. XI) oraz problemom historii politycznej i wojskowości w pierwszej połowie XX wieku (t. XII). Wszystkie artykuły, recenzje i materiały są recenzowane na zasadach pełnej anonimowości. Od tomu XIV przyjęto obowiązujące zasady wydawania czasopism naukowych, nakazujące zamieszczanie przy wszystkich artykułach wykazu wykorzystanej literatury, łącznie ze wskazaniem cyfrowego identyfikatora dokumentu, czyli DOI (*digital object identifier*).

W oddawanym do rąk Czytelników tomie XVI „Zeszytów Historycznych” zastosowany został wyjątkowy układ treści, gdyż obok tradycyjnych części: *Artykuły i rozprawy*, *Artykuły drobne i materiały*, *Artykuły recenzyjne i recenzje*, wydzielony został, otwierający całość, dział „Trylogia” w tradycji historycznej i literackiej. Znalazły się w nim artykuły międzynarodowego zespołu badaczy (z Mołdawii, Polski i Ukrainy) interesujących się spuścizną literacką Henryka Sienkiewicza, tak silnie rzutującą na postawy wielu pokoleń Polaków. Wśród zamieszczonych tam siedemnastu artykułów znalazły się teksty z zakresu historiografii, historii wojen i wojskowości, dziejów politycznych Rzeczypospolitej XVII wieku oraz tradycji literackiej. W dziale *Artykuły i rozprawy* znalazło się pięć artykułów, obejmujących szeroki zakres tematów, takich jak: *Chrzest Mieszka I: przemiany opowieści*, poprzez nowożytne *Kontrowersje wokół zasady wyboru członków Komisji rządowych (debata parlamentarna: 24 X – 7 XI 1791 r.)* i *Wpływ kongresu wiedeńskiego na sytuację na ziemiach rumuńskich do roku 1830*, po czasy II wojny światowej w artykule *Organizacja Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1944–1945*. W dziale *Artykuły drobne i materiały* znalazło się pięć artykułów, podejmujących problemy od czasów średniowiecza – *Wczesnośredniowieczne grodziska na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej*. *Zarys problematyki*, po historię najnowszą – *Rola sportu w życiu codziennym w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau oraz jego podobozach*, oraz odnoszące się do spojrzenia na dzisiejszą sfragistykę – *Współczesne wizerunki napieczętne parafii częstochowskich*. W tym dziale obok historii polskiej znalazły się też tematy odnoszące się do historii Ameryki – *Rebelianci*

przeciw rebeliantom. Wewnętrzny konflikt Skonfederowanych Stanów Ameryki (1861–1865), i Afryki – Obraz „Innego” w pracy Kazimierza Nowaka „Rowe-rem i pieszo przez Czarny Ląd. Listy z podróży afrykańskiej z lat 1931–1936” na przykładzie Konga Belgijskiego. W szczególnie ważnym dla czasopism naukowych dziale Artykuły recenzyjne i recenzje znalazł się jeden artykuł recenzyjny i trzy recenzje, poświęcone polskim, białoruskim i litewskim pracom historycznym, dotyczącym badań od średniowiecza po wiek XIX.

W każdym z działów artykuły uszeregowane są według chronologii, zgodnie ze stosowaną od lat zasadą. Wszystkie artykuły z tego tomu cechuje solidny warsztat naukowy i krytyczne wykorzystanie źródeł historycznych. Szeroki zakres podejmowanej problematyki, tylko sporadycznie odwołującej się do historii regionalnej, powinien dać każdemu Czytelnikowi możliwość znalezienia interesującego i inspirującego tematu. Obok zagadnień z historii politycznej, dominujących w tym tomie, znalazły się również rozważania z zakresu historii kultury, nauki i gospodarki. W tej sytuacji redakcji wypada życzyć owocnej lektury i zaprosić do współpracy przy tworzeniu kolejnego tomu „Zeszytów Historycznych”.

Redakcja

Informacja dla Autorów

Do składanych tekstów prosimy dołączyć informację o adresie do korespondencji, numerze telefonu i adresie poczty elektronicznej. Pracowników naukowych prosimy także o podanie nazwy i adresu uczelni macierzystej. Przyjmowane są tylko teksty z zakresu historii, oryginalne, kompletne, wcześniej niepublikowane. Do artykułów muszą być dołączone: streszczenie w języku angielskim, wykaz wykorzystanej literatury (z zaznaczonym DOI), słowa kluczowe (w języku polskim i angielskim). Warunkiem druku przyjętych artykułów jest przesłanie podpisanej umowy o przekazaniu praw autorskich (do pobrania ze strony Wydawnictwa AJD im. Stanisława Podobińskiego).

Do druku mogą być również przyjęte teksty autorów zagranicznych, napisane w językach obcych, ze streszczeniem angielskim oraz poszerzonym w języku polskim. Objętość artykułu i artykułu recenzyjnego nie powinna przekraczać jednego arkusza wydawniczego (ok. 40 000 znaków, łącznie z przypisami i spacjami), recenzji – pół arkusza wydawniczego (ok. 20 000 znaków ze spacjami), streszczenia – pół strony. Przy ilustracjach należy podać nazwisko autora, źródło, z którego pochodzą, nazwę instytucji, która udostępniła prawa autorskie. Przyjmowane do dalszych prac redakcyjnych są tylko teksty przygotowane według następujących zasad: edytor – Microsoft Word 2003 (rozszerzenie doc.); czcionka – Times New Roman, odstępy między wierszami – 1,5 p; tekst główny – styl normalny, wyjustowany, 12 pkt; przypisy dolne – wyjustowane, 10 pkt; wykaz literatury – wyjustowany, 10 pkt; tabele – wyśrodkowanie, 10 pkt, obramowanie pojedyncze 0,5 pkt, bez autoformatowania, automatyczna wysokość wierszy. W przypisach winny być używane: łacińskie skróty (op. cit., ibidem, idem, eadem), inicjały imion autorów i pełny zapis bibliograficzny wykorzystywanych prac. Stosowane skróty nazw wydawnictw, archiwów i bibliotek powinny pierwszy raz występować w formie rozwiniętej, przy której podana jest dalsza forma cytowania [dalej:...].

Redakcja stosuje sugerowane przez MNiSW procedury zabezpieczające oryginalność publikacji naukowych. Wszystkie artykuły są recenzowane przez dwóch recenzentów zewnętrznych na zasadzie anonimowości autora i recenzenta. Teksty obcokrajowców są oceniane również przez recenzenta zagranicznego. Autorzy zobowiązani są do dokonania ewentualnych zmian, wynikających z sugestii Recenzentów.

Redakcja zastrzega sobie prawo recenzowania oraz dokonywania zmian i skrótów w nadesłanych materiałach.